

N:o 32.

Ank. till Riksd. kansli den 14 mars 1893 kl. 12 midd.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om afskrifning af oguldna återstoden af ett Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag beviljad lån. (R. A.)

I en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 162) har herr *N. Jönsson* föreslagit, att Riksdagen ville besluta, att det Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag af Rikets Ständer vid 1862—1863 årens riksdag erhållna statslån må till sitt återstående kapitalbelopp, 15,236 kronor 38 öre, afskrifvas.

Då statsutskottet, till hvilket denna motion blifvit remitterad, nu går att deröfver afgifva utlåtande, anser sig utskottet böra lemna en öfversigt af ifrågavarande vattenafledningsföretags historia.

Sedan inom Listers härad i Blekinge län bildats ett bolag, benämndt Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag, med ändamål att genom dambyggnader hindra hafsvatten från att inströmma i sjön Vesan och öfversvämma deromkring belägna kärr och sidlända egor, att genom afledning och utpumpning uttömma det vatten, som från andra håll ditkomme, samt att vidtaga förberedande åtgärder till undanrödjande eller afhjelpande af hvad som kunde hindra ifrågavarande ändamåls rättsliga befrämjande, allt i öfverensstämmelse med ett af landtbruksingeniören Ph. Åkerman den 20 april 1860 upprättadt förslag, sådant detsamma med särskilda bestämmelser kunde varda antaget eller fastställt; stadfäste Kongl. Maj:t den 10 april 1863 för nämnda bolag reglemente, hvaruti, bland annat, stadgades dels uti § 2, att bolagets delegare vore alla de egare eller

innehafvare af den utaf ifrågavarande vatten skadade jord, hvilka, enligt de i förordningen den 30 november 1841 fastställda grunder, skulle i förhållande till blifvande jordförbättring i gäldandet af arbetskostnaden deltaga, och att, då den uti reglementet afsedda jordegendom komme under en annan egares eller innehafvares förvaltning, den nye egaren eller innehafvaren ansåges sjelfskrifven såsom delegare i bolaget med företrädarens både rättigheter och skyldigheter, dels ock i § 3, att en hvar vore bolagsman i förhållande till den vinst han, efter skedd uppmätning och gradering af den vattenskadade egendomen, befundes hemta af kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsföretaget, och att efter denna grund så väl hans ansvarighet som rösträttighet skulle beräknas, men att, intill dess rätta delaktighetsbeloppet blifvit på sådant sätt bestämdt, hans andel i bolaget borde beräknas efter den areal, han enligt bemälde Åkermans vid dennes omförmälda förslag fogade uträkning innehade, med vilkor likväl att, om någon under tiden fått utbetala för mycket eller för litet, sådan rättelse skulle ega rum, att den, som utbetalt för mycket, återfinge sitt öfverskott och den, som betalt för litet, fylde det som fattades, i begge fallen med ränta, när rätta delaktighetsbeloppet blefve bestämdt. Uppå framställning af enskild motionär beviljade Rikets Ständer vid 1862—1863 årens riksdag ett lånebidrag af 50,000 riksdaler till företagets understödjande, under vilkor, bland annat, att efter tre års förlopp från slutet af det år, hvarunder låne-medlen utbekommits, borde årligen erläggas åtta procent af hela den lyftade lånesumman, hvaraf ränta efter fem för hundra skulle godtgöras å oguldet kapitalbelopp, och återstoden utgöra afbetalning derå.

Efter det Kongl. Maj:t derefter den 15 mars 1864 fastställt ofvan omförmälda, af Åkerman upprättade arbetsplan samt den 3 juni samma år godkänt ett af den till företagets utförande utsedda arbetsdirektion under-tecknad kontrakt om arbetets påbörjande sistnämnda år och fullbordande före den 1 oktober 1867, blef det beviljade låneunderstödet från riksgäldskontoret utbetaldt den 22 juli 1864. Arbetet påbörjades samma år och fortgick under åren 1864 och 1865 i enlighet med den fastställda planen, men vid 1866 års vårflod blefvo de för arbetets utförande uppförda kanalvallar sönderskurna och bortförda, hvarigenom dels stor skada orsakades å nedanför liggande odlad mark, dels ock den afleda Norje-åns vatten återfördes till sitt förra lopp genom sjön Vesan. I anledning häraf beviljade Kongl. Maj:t den 10 augusti 1866 bolaget ett amorteringslån från handels- och sjöfartsfonden å 10,000 kronor till företagets utförande och kanal-

vallarnes återställande i enlighet med ett af majoren i väg- och vattenbyggnadscorpsen A. Remmer uppgjort förslag, slutande å 22,467 kronor.

Då emellertid företaget icke kunde inom den fastställda arbersterminen fullbordas, beviljade Kongl. Maj:t vid två särskilda tillfällen förlängning af arbetstiden, senast till den 1 oktober 1872.

På framställning af enskild motionär medgaf dessutom Riksdagen år 1868 den förändring i de bestämda villkoren rörande det från riksgäldskontoret anvisade lånet, att till och med 1870 blott fem procent behöfde erläggas, och att amorteringen ej behöfde begynna förr än med år 1871.

Sedan derefter styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader den 25 april 1872 aflåtit en skrifvelse till Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län med förständigande för bolaget att den 1 oktober 1872 hafva torrlägningsarbetet afsyningsgildt, vid äfventyr att styrelsen eljest skulle finna sig nödsakad att göra hemställan om lånebidragens indrifning på en gång, ingick arbetsdirektionen till Kongl. Maj:t med en skrift, deruti direktionen, med förmälan att bolaget insett fruktlösheten af sina bemödanden att, utan delegarnes ruinerande, fullborda sjötappningsarbetet efter den fastställda planen och att bolaget därför vid bolagsstämma den 11 juni 1872 beslutat genom direktionen anhålla, att den en gång medgifna rättigheten till lånens amortering på vissa år måtte bolaget förunnas, ehuru bolaget sett sig urståndsatt att fullborda sjöaftappningsarbetet, i underdånighet anhöll, att Kongl. Maj:t täcktes medgifva bolaget rättighet att fortfarande liksom dittills genom årlig inbetalning till stadgadt belopp erlägga ränta och afbetalning å båda lånen, intill dess desamma sålunda blifvit till fullo guldna.

Uti underdånigt utlåtande, som Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län öfver denna framställning den 24 december 1872 afgaf, anfördes, att företaget, som enligt det uppgjorda förslaget beräknats kosta 86,775 riksdaler, redan då medtagit en kostnad för intressenterna af 146,251 riksdaler, utan att likväl det afsedda ändamålet uppnåtts. Ehuru detta höga kostnadsbelopp till någon del tillkommit genom mindre ändamålsenliga åtgärder från intressenternas sida och genom räntor å upptagna lån samt genom bristande kraft, enighet och beslutsamhet hos intressenterna, vore likväl Kongl. Maj:ts befallningshafvande, liksom nästan alla de personer, som om arbetet tagit kännedom, öfvertygad derom, att detsamma icke kunnat bringas till ett tillfredsställande slut efter den därför fastställda planen. Företaget hörde onekligen till de svåraste i sitt slag, när den areal, som skulle torrläggas, egentligen vore en hafsvik, uti hvilken betvdliga vattenmassor

utfölle dels genom två år och dels genom det starka tillflöde, som i synnerhet vid snösmältningstiden nedströmmade från en bergås.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansåg därför företagens misslyckande åtminstone till någon del vara beroende på förhållanden, som icke kunde läggas intressenterna till last.

På grund af hvad sålunda förekommit föreslog Kongl. Maj:t genom proposition den 18 januari 1873 Riksdagen att medgifva, att bolaget finge, på de vilkor Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskrifva, bibehålla det statslån af 50,000 riksdaler, bolaget från riksgäldskontoret erhållit, och återgälda lånet genom årliga inbetalningar i stadgad ordning utan förbindelse för bolaget att torrlägga sjön Vesan.

Sedan Riksdagen dertill lemnat sitt bifall, tillät Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 4 december 1874 bolaget att fortfarande bibehålla ifrågasvarande båda lån och desamma, jemlikt stadgade amorteringsplaner, återgälda utan förbindelse för bolaget att i vidsträcktare mån än som redan skett fullborda företaget.

Det från handels- och sjöfartsfonden beviljade lånet har sedermera blifvit till fullo återbetaldt, och förvaltningen af det från riksgäldskontoret anvisade lånet har från och med år 1874 öfvertagits af statskontoret.

Under år 1888 ingingo derefter delegarne till Kongl. Maj:t med en skrifvelse, hvori de, med förmälan att värdet af den genom företaget, som utförts under ledning af majoren i väg- och vattenbyggnadscorpsen A. Remmer, vunna jordförbättringen, af utsedd nämnd år 1880 uppskattadt till 81,867 kronor 64 öre, men af häradssynerätt nedsatt till 62,438 kronor 36 öre, icke ens motsvarade hälften af de kontanta utlägg, bolaget hittills fått för arbetet vidkännas, och att så stor förlust redan för bolaget uppkommit, att flere delegare i följd deraf måst gå från hus och hem och att detsamma skulle blifva fallet med ännu flere, om de till 4,000 kronor fastställda annuiteterna å omförmälda lån å 50,000 kronor skulle fortfarande gäldas, i underdånighet anhöllo, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att den obetalda delen af lånet, utgörande, enligt bifogad uppgift från statskontoret, med upplupen ränta vid 1887 års slut 24,778 kronor 63 öre, måtte få afskrifvas.

Vid denna ansökning var fogadt, bland andra handlingar, bevis af domhafvanden i orten att en stor del af de hemman, hvilka hade sina egor inom området för ifrågasvarande bolag, besvärades af in-teckningar för gäld intill och öfver hemmanens verkliga värde, hvilket särskildt vore fallet med de hemman, hvilka syntes få vidkännas största kostnaden för företaget,

samt att ställningen bland flertalet bland jordegarna syntes vara sådan, som förmådde de icke i längden erlagga de bidrag, hvilka år efter annat hos dem uttaxerades för återgåldande af ifrågavarande statslån.

Öfver denna ansökning hade yttranden afgifvits af åtskilliga myndigheter.

Förste landtmätaren i Blekinge län hade såsom sitt omdöme uttalat, att värdet af den vunna jordförbättringen icke motsvarade räntan å de därför nedlagda kostnader tillika med utgifterna för kanalarbetets årliga underhåll, hvadan och då flertalet af delegarne i följd af den ojemna och orättvisa årliga utdebitering, som följde af den ofvan omförmälda bestämmelsen i bolagsordningen, att kostnaderna skulle utdebiteras efter egoviddden, intill dess företaget vore fullbordadt, icke fortfarande förmådde bära dessa utgifter, förste landtmätaren ansåge skäl förefinnas att bevilja den sökta afskrifningen.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade ansett tillräckliga skäl icke förefinnas att tillstyrka afskrifning af hela det återstående lånebeloppet med ränta, hvarjemte styrelsen anmärkt, att, om ansökningen bifölles, många likartade ansökningar antagligen skulle framkallas, genom hvilkas beviljande afsigten med statslån för utförande af vattenaftappningar och odlingsföretag skulle i väsentlig mån förfelas.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län hade — med förmälan, bland annat, att företagens misslyckande icke kunde tillskrivas delegarne och att äfven de delegare, som tillskyndats största båtnaden af företaget, i allt fall i allmänhet icke beredts fördelar, motsvarande värdet af de hittills nedlagda kostnaderna — tillstyrkt bifall till ansökningen.

Statskontoret hade, jemte meddelande af den upplysning, att under åren 1869—1887 för ifrågavarande lån inlutit 67,500 kronor, hvaraf 41,736 kronor 68 öre beräknats såsom ränta och återstoden 25,763 kronor 32 öre utgjort kapitalafbetalning, så att ett kapitalbelopp af 24,236 kronor 68 öre återstode oguldet, vidare anført, att då ifrågavarande sjösänkingsarbete, som enligt det uppgjorda förslaget beräknats kosta 86,775 kronor, enligt vid ansökningen fogadt intyg medfört en kostnad, förutom vissa ej upptagna utgifter, af 139,507 kronor 19 öre, och denna kostnad med mer än dubbla beloppet öfverstege det värde, hvartill fördelarne af det hittills gjorda ofullständiga arbetet uppskattats, samt detta ofördelaktiga resultat till icke ringa del syntes bära tillskrifvas förhållanden, hvarå bolaget icke kunnat hafva synnerlig inverkan, ansåge statskontoret, med hänsyn jemväl dertill, att å ifrågavarande lån under hela tiden erlagts ränta efter 5 procent till sammanräknadt belopp af 41,736 kronor 68 öre, hvilken räntefot för

de senare åren måste anses jemförelsevis hög, sig kunna hemställa om sådan lindring i de bestämda betalningsvilkoren, att räntefrihet å det återstående kapitalbeloppet, 24,236 kronor 68 öre, måtte bolaget medgifvas, och att den årliga inbetalningen nedsattes till 3,000 kronor för åren 1888—1894 samt till 3,236 kronor 68 öre för år 1895.

I proposition af den 14 december 1888 föreslog Kongl. Maj:t 1889 års Riksdag att medgifva den af statskontoret sålunda tillstyrkta lindring i de för ifrågavarande lån gällande betalningsvilkor.

Härförutom hade herr N. Jönsson jemväl vid 1889 års riksdag i väckt motion föreslagit, att lånet måtte helt och hållet afskrifvas.

I afgifvet utlåtande yttrade statsutskottet, att, enär enligt dess åsigt ifrågavarande företags misslyckande hufvudsakligen torde vara att tillskrifva omständigheter, som det ej berott på delegarne att afhjelpa, och främst den ringa erfarenhet beträffande ett sådant arbetes planläggning och utförande, som vid tiden för förslagens upprättande stått till buds, utskottet ansåge sig ega giltig anledning tillstyrka Riksdagen att behjerta dessa delegares belägenhet, men att, då skäl förefunnes att antaga, att de enskilda jordegarne icke vore utan skuld till företagets mindre lyckliga resultat, utskottet funne sig härutinnan ej kunna gå längre än till förordande af hvad Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med statskontorets yttrande, föreslagit.

På utskottets hemställan beslöt derpå Riksdagen, att med bifall till Kongl. Maj:ts förslag, men utan afseende å herr N. Jönssons motion, medgifva den lindring uti de gällande vilkoren för återbetalning af det Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag af Rikets Ständer vid 1862—1863 årens riksdag beviljade lån, att det återstående kapitalbeloppet, 24,236 kronor 68 öre, skulle få räntefritt åtnjutas och återbetalningen verkställas på det sätt, att för hvarje af åren 1888—1894 inbetalades 3,000 kronor samt för år 1895 3,236 kronor 68 öre; börande de på år 1888 belöpande 3,000 kronor inbetalas under år 1889 och de öfriga beloppen hvart och ett före slutet af det år, för hvilket beloppet skulle erläggas.

Vid 1890 års riksdag väckte herr N. Jönsson å nyo förslag derom, att lånets återstod skulle afskrifvas. Denna återstod utgjorde fortfarande 24,236 kronor 68 öre. Bolaget hade nemligen icke gjort någon afbetalning å lånet af den anledning att tvist var anhängig vid domstol om den grund, efter hvilken bolagsmännen skulle vara skyldige att deltaga i kostnaderna för företaget.

Till stöd för motionen åberopade motionären hufvudsakligen innehållet

af ett vid hofrättssyn under berörda rättegång af statens landtbruksingeniör E. W. Ewe såsom synerättens tillkallade, sakkunniga biträde i november månad är 1888 afgifvit utlåtande öfver sjösänkingsföretaget, hvilket utlåtande innehöll, bland annat: att medelvattenståndet i Vesan nu är det samma som före vattenafledningsföretagets utförande; att de för vattnets afledande anlagda kanalerna varit dertill alldeles för små; att felaktigheterna i förslaget haft sin orsak i då för tiden förefintliga ofullständiga erfarenhetsrön rörande på saken inverkan förhållanden; att jordförbättringen af bemälde landtbruksingeniör beräknades till ett värde af 16,155 kronor 4 öre, så att, under förutsättning att anläggningarna vidmagthölles, bolaget kunde af vattenledningen undfå en vinst per år, efter fyra procent, af 646 kronor 20 öre; samt att hela arbetet vore, såsom vattenafledningsföretag, att anse såsom alldeles misslyckadt.

Motionären anförde vidare, att, enligt sammandrag af bolagets uttaxeringslängder, bolagets utgifter uppgått till 171,122 kronor 95 öre samt att bolagets utgifter således öfverskridit det vunna jordförbättringsvärdet med ej mindre än 154,967 kronor 91 öre, som torde komma att ökas med tusentals kronor endast i rättegångskostnader, innan pågående, ofvan omförmälda rättegång hunne afslutas; att af de i början till bolaget inberäknade cirka 3,000 tunnland 1,200 à 1,300 tunnland genom rättegång blifvit från bolaget befriade och således endast 1,771 tunnland 6 kappland vore betalningsskyldiga eller i bolaget kvarstående.

Då motionären trodde sig sålunda hafva visat, att de af statens landtbruksingeniör Åkerman för arbetsföretagets utförande uppgjorda kalkyler och planer, hvarförutan företaget säkerligen ej kommit till stånd, varit felaktiga i beräkningarna och missledande, samt arbetet utförts under ledning af majoren i väg- och vattenbyggnadscorpsen A. Remmer, och således staten genom sina tjänstemäns ofrivilligt missledande åtgärder varit väsentligaste orsaken till detta olyckliga bolags tillkomst, för hvars skull åtskillige bolagsmän blifvit ruinerade och ännu flere torde blifva det utan annan förskyllan, än att de låtit leda sig af sakkunnige mäns omdöme, hade motionären ansett den begärda afskrifningen af lånet vara en gärd af rättvisa och billighet, helst bolagsmännen ändå fått vidkännas flerdubbelt större förlust, än staten med efterskänkande af lånets återstod skulle göra.

Statsutskottet tillstyrkte bifall till motionen, men Riksdagen afslog densamma, Första Kammaren utan votering, Andra Kammaren efter votering med 150 röster mot 43, som voro för bifall.

I sin vid denna riksdag väckta motion i förevarande ämne har motionären förmält, dels att Kongl. Maj:t genom dom den 19 december 1890 förklarar bolagsmännens vinst af företaget icke kunna läggas till grund för fördelningen af kostnaderna därför, utan att dessa skola ersättas af hvar och en bolagsman i förhållande till arealen af den honom tillhöriga jord, som i företaget ingått, dels ock att sedermera vid häradsrätten i orten ytterligare mer än 400 tunnland befriats från delaktighet i företaget, så att numera deri endast skulle kvarstå omkring 1,300 tunnland.

Då det till grund för vattenafledningsföretagets utförande liggande förslaget varit felaktigt och missledande, hvarförutan företaget icke kommit till stånd, samt detsamma upprättats af statens tjänsteman, och arbetsföretaget utförts under ledning af majoren i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen herr A. Remmer, samt staten sålunda genom sina tjänstemäns ofrivilligt missledande åtgärder, beroende på den tiden förefintliga ofullständiga erfarenhetsrön, varit väsentligaste orsaken till detta olyckliga bolags tillkomst, för hvars skull åtskilliga bolagsmän blifvit ruinerade utan annan förskyllan, än att de låtit leda sig af sakkunnige mäns omdöme och trott på deras uppgifter, ty sjelfva kunde de helt naturligt vid den tiden icke bedöma ett sådant företags utförande, så syntes verkligen ömmande skäl förefinnas samt med Riksdagens värdighet förenadt att befria dessa återstående betalningsskyldige jordegare ifrån betalning af återstående delen af statslånet.

Enligt hvad utskottet inhemtat, utgör, sedan bolaget, på sätt motionären uppgifvit, afbetalt 9,000 kronor under de senaste två åren, återstoden af lånet 15,236 kronor 68 öre.

Såsom af ofvanstående redogörelse inhemtas, har den fråga, som nu föreligger till afgörande, redan två särskilda gånger varit dragen under Riksdagens pröfning och båda gångerna blifvit så besvarad, att Riksdagen icke funnit skäl att medgifva den föreslagna afskrifningen. Riksdagens sålunda för kort tid sedan fattade beslut torde fortfarande böra lända till efterrättelse, och detta så mycket hellre, som förhållandena i sak icke undergått någon förändring. Att det å lånet återstående oguldna beloppet nu utgör 15,236 kronor 68 öre i stället för 24,236 kronor 68 öre lär näppeligen kunna anföras såsom skäl för afskrifningen.

Motionären har sökt göra gällande, att staten genom åtgöranden från dess tjänstemäns sida skulle hafva varit väsentligaste orsaken till bolagets tillkomst och äfven hafva del i företagets olyckliga utgång. Med afseende härpå anser sig utskottet böra framhålla, att den eller de statens tjänste-

män, som motionären åsyftar, tagit befattning med ifrågavarande sjösänkingsföretag icke i egenskap af embetsmän för statens räkning, utan på begäran af enskilda personer för deras räkning, såsom biträden åt dem, och att det följaktligen alldeles icke kan blifva tal om någon tillämpning af grundsatsen om statens ansvarsskyldighet för dess tjenstemäns handlingar i tjensten.

Denna afskrifningsfråga är utan tvifvel, på sätt vid dess föregående handläggning inom Riksdagen framhållits, en synnerligen vigtig principfråga. För den ingalunda ringa långifvande verksamhet, som staten på olika områden utöfvar, är det påtagligen af stor betydelse, att förhållandet emellan staten och dess många låntagare betraktas på samma sätt som förhållandet emellan långifvare och låntagare i allmänhet. Ett uppgifvande af denna synpunkt i ett visst fall synes utskottet innebära vådor för framtiden, från hvilka man icke kan bortse och som ej böra underskattas. *En* eftergift skulle nemligen helt säkert från andra håll framkalla anspråk på liknande medgifvanden, och ett i denna riktning en gång taget steg komme naturligen att minska motståndskraften vid framställningar om efterskänkande af statens rätt i andra fall, som erbjöde någon jämförelse med det förevarande.

I främsta rummet med hänsyn härtill, och då för öfrigt den årliga utdebitering å delegarne, hvilken ytterligare erfordras för lånets gäldande, är af så ringa betydenhet, att deras ekonomiska välstånd icke kan vara deraf beroende, får utskottet, med erinran att ifrågavarande bolag vid flera tillfällen af staten erhållit afsevärda lättnader, hemställa,

att herr N. Jönssons ofvan omförmälda motion icke må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 14 mars 1893.

På statsutskottets vägnar:

Gustaf Sparre.